

**dušan vilić/milan
ateljević: »specijalni
rat—odbrana i zaštita«,
poslovna politika,
beograd 1986.
dragan simeunović**

Prvi, i ujedno najobimniji deo ove, po mnogo čemu atraktivne knjige objašnjava specijalni rat kao osobeni oblik primeće sile u savremenim medunarodnim odnosima. Nakon obrazlaganja društvene uslovljenosti nastanka specijalnog rata izložen je i nastanak i razvoj koncepcije, kao i geneza naziva. Pri utvrdavanju razmera specijalnog rata u medunarodnim odnosima autor Vilić veoma argumentovano zasniva tezu da Jugoslavija spada u mali broj zemalja na svetu koje su fomen specijalnog rata uočile na vreme i pravovremeno preduzele adekvatne mere zaštite od njega.

Druga glava ovog dela knjige detaljno razrađuje oblike specijalnih dejstava uoči i u toku II sv. rata. Kao njihov inspirator i organizator utvrđuje se Abver, a veliki prostor je dat i aktivnostima specijalnih jedinica Vermahta, odnosno načinu njihovog ustrojstva i metodima delovanja. Obilje podataka o specijalnim dejstvima u organizovanim operacijama Vermahta na veoma širokom prostoru i u velikom vremenskom rasponu, počev od prisijedinjenja Austrije, napada na Poljsku, Čehoslovačku, Dansku i Norvešku, sve do operacija na Istočnom frontu, ukazuje na marljiv duogodišnji rad autora koji je očito morao prethoditi ovakvoj vrsti eksplikacije podataka. Posebno mesto ovoj glavi su doble analize operacija fašističkih specijalnih snaga u okviru protivpartizanskih dejstava na našem tlu, pri čemu je autoru uspelo da učini sasvim savremenim didaktičke pouke koje izvlači iz analize dejstava i koje se, verovatno iz tog razloga, i prezentiraju pod posebnim uslovima.

Treća glava je posvećena dokazivanju postojanja jedne celovite zamisli specijalnog rata koja je uobičena u toku vietnamske tragedije i koja svoju širu osnovu načini u strategiji političkog, vojnog i ekonomskog penetriranja SAD. Veoma dokumentovano je ukazano na izigravanje odluka Ženevske konferencije što je predstavljalo samo uvertiru u tzv. drugu fazu specijalnog rata koju karakterišu raznovrsna dejstva, počev od organizovanja i izvođenja državnih udara pa sve do otvorene primene specijalnih snaga.

Autorova stručnost i sistematičnost je vrsno iskazana upravo pri obradi specijalnih snaga SAD, odnosno njihove uloge u Vietnamskom ratu. Ovom analizom su takođe obuhvaćene i specijalne snage Južnog Vijetnama.

Posebno interesantan deo ove glave jeste eksplikacija tzv. programa pacifikacije (pripada arsenu Guamske doktrine) u ekonomskoj, socijalnoj i političkoj sferi u kojoj se ukazuje ne samo na razmere ambicija i finansijskih okvira (bio je to najskuplji program u Vijetnamskom ratu), već i na njegove mračne, malo poznate strane i konačni cilj – izazivanja bratobilačkog rata ukoliko već nije moguće da se prati učešće vijetnamskog stanovništva u NOR-u.

polja 270

U delu koji se bavi razredom i konstituisanjem doktrirne i strategije specijalnog rata istaknute su već na početku dve osnovne zablude. Prva, da specijalni rat vode samo obaveštajne službe, i druga, da specijalni rat izvode isključivo specijalne jedinice oružanih snaga zemalja koje vode specijalni rat.

Nakon ukazivanja na ciljeve specijalnog rata izložena su osnovna načela doktrine dok je vedenstvo vodenja specijalnog rata definisana kao strategija posebnog nastupanja. Izvlačeći pretežno iz dosadašnjeg prakse specijalnog rata osnovne postulante i sadržaje ove strategije autor istovremeno i pokazuje kako su se neki od strateških ciljeva aktera i organizatora specijalnog rata ostvarili na planu ideologije, ekonomije i, posebno, u okvirima obaveštajno-subverzivne delatnosti.

Jedina od osnovnih i početnih autorovih intencija da specijalni rat odredi kao kompleksan pojam i skup mnogobrojnih radnji dolazi do punog izražaja u petoj glavi u kojoj on, iako sažeto ipak dovoljno detaljno i sa nizom umesno datim primera, pojašnjava osnovne kategorije specijalnog rata: nekonvencionalna dejstva, prevarite, ideološko-političku indoktrinaciju, strategijsku dezinformaciju, teroristička dejstva, akcije «prikrivanja i prebegavanja», protiv-gerijska dejstva itd. Povoljan utisak na čitaoca će izazvati, poređ metodološke doslednosti, verovatno i to, što je sve to izloženo pregnantno i na začudjuće malom prostoru.

U završetku prvog dela knjige se istražuju načela rada i uloga, kao i organizacijsko-formacijske osobnosti organa i snaga za vodenje specijalnog rata. Po nama, upravo ovaj (mada obuhvatno nevelik) deo predstavlja metodološki posmatrano, središte rada i ključ za praktična pojašnjenja akcija specijalnog rata i van ove knjige.

U drugom, sadržajno centralnom delu knjige, koji je autor po nama preskromno naslovio «Primjeri specijalnog rata protiv SFRJ» deo je ne samo empirijski, već i teorijski bogato potkrepljeno uvođenje u svet vodenja tajnog rata protiv jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva. Nakon razmatranja povoljnih i nepovoljnih uslova za vodenje specijalnog rata protiv SFRJ u posebnoj glavi su, veoma iscrpno i kroz paradigmatske primere, osvetljeni vidovi, oblici i metodi specijalnog rata.

Kao posebno vredni pažnje mogu se označiti oni delovi ove glave koji obrazuju izazivanje i korišćenje društvenih kriza i kontrarevoluciju albanskih separatista. Sugestija koja bi se mogla uputiti autoru za eventualno sledeće izdanje knjige jeste da bi trebalo izbjeći ponovo uključivanje teksta: «Ciljevi psihološko-propagandne aktivnosti» u tu glavu, u koju, ogledno već i zbog samog njenog naslova, ne može biti uključena. S obzirom na opšti kvalitet rada i autorov savestan pristup temi, kao, uostalom, i zbog njene važnosti i značaja, bilo bi možda uputnije obraditi tu temu u poseboj glavi, naravno, i u daleko širem obimu koji bi sadržajno omogućio da se zahvate ne samo ciljevi psihološko-propagandne delatnosti već, uopšte ciljevi specijalnog rata protiv SFRJ.

Sve u svemu, prva dva dela knjige čine veoma kvalitetnu koherentnu celinu u kojoj do izra-

žaja dolaze očito veliko praktično iskustvo autora i njegovo duboko poznavanje materije, kao i naučnu korektnost pri baratanju dokumentacijom i izvorima. Takođe je veoma uspešno izvedena eksplikacija specijalnog rata kao opasnosti po mir i sigurnost na dve ravni, na opštem, svetskom nivou i na nivou ugrožavanja SFRJ kao dela međunarodne zajednice, ali i zasebnog po mnogo čemu specifičnog totaliteta.

Treći, završni deo knjige se bavi opštenarodnom odbranom i društvenom samozaštitom protiv specijalnog rata i oružane agresije.

U prvoj glavi izloženi su društveni, klasni i politički osnovi odbrane i zaštite, a posebno zanimljive i skoro takšativno precizno su izloženi problemi odbrane i zaštite socijalističkog samoupravnog društva. Takođe je veoma sadržajan i onaj deo u kome se samoupravljanje odreduje kao odlučujuća snaga protiv specijalnog rata i oružane agresije mada se stiće utisak da bi rad dobio na svojoj neospornoj vrednosti ukoliko bi se ova teza šire razradila, i, uz to, obezbedila i argumentaciju empirijskog porekla.

U drugoj i trećoj glavi ovog dela knjige detaljno se obraduju osnovni činoci ONO i DSZ u borbi protiv specijalnog rata i oružane agresije, kao i mesto i uloga društveno-političkih organizacija. I pored svih komplimenata autoru ovog dela za sistematično i svom stilu dosledno obradivanje teme po strogo vodenoj liniji ostaje, kao opšti, utisak o ovom, inače naučno veoma temeljno i metodološki veoma primereno zasnovanom, delu knjige da bi ipak, mnogo više trebalo biti u funkciji naslova knjige, u smislu njegove veće primernosti naslovu, odnosno njegove veće usmerenosti na probleme odbrane i zaštite od specijalnog rata. Takođe, ni nešto veći broj konkretnih primera iz ovog domena opštenarodne odbrane i društvene samozaštite ne bi bio svištan i učinio bi štivo čitaocu još bližim i zanimljivijim.

**»videosfera«,
video-društvo-umetnost,
zbornik radova o videu,
priredio mihailo ristić,
studentski izdavački
centar, beograd 1986.
radoslav lažić**

Magična sprava, izum tehnološkog doba, nazvana video, a preciznije bi bilo audio-video, jer ova čudesna naprava simultano registruje zvučne i likovne signale, koji se neverovatnom lakoćom mogu reproducovati, za tili čas, kao trajni zapisi audio-vizuelne stvarnosti. Gene Youngblood predlaže pojam videosfera kao kompjuterizovani početak čovekovog centralnog nervnog sistema. Upravo pojам videosfera nadmašuje fenomen telepatije omogućavajući da sami sebe vidimo. Ovaj neobični patent ostvaren kao elektronska kamera i video-rikord er ima neobična svojstva da naša čula i perceptore vida i slaha prenese »do najudaljenijih zvezda i do morskih dubina«. Fenomen videosfera Gene Youngbloda duhovito je istakao u naslov svoga zbornika autor Mihailo Ristić, istinski zaljubljenik i vrstan znanac estetike videosfere.

U traganju za estetikom videosfere autor Ristić je okupio oko

šezdesetak ogleda o videu i njegovoj tehničkoj, društvenoj i umetničkoj mogućnosti, kao sjevrene elektronske mašine, sposobne da u najvećoj brzini proizvodi elektronske slike i da ih bezbroj putu reprodukuje uz mogućnosti emitovanja na daljinu. Ovih šezdesetak ogleda, pretežno iz anglo-saksonskog govornog područja, obogaćeni su desetinom originalnih radova jugoslovenskih autora koji pišu o različitim aspektima videosfere.

Ova zbornik nema svoje jedinstveno estetičko uporište i samom činjenicom da predstavlja sjevrsni pluralog o estetici medija videa i njegovoj estetskoj uslovljenosti. Posvećeni čitalac će u Ristićevoj Videosferi naći odgovore na brojna pitanja predmeta estetike videosfere, ali i odgovore na prirodu i suštinu medijskih mogućnosti informativnog, i zabavnog karaktera videa, ali i više od toga, o mogućnostima videa kao umetnosti, o režiji audio-vzueling ka kontrapunkta u videosferi, o idejno-estetskim mogućnostima stvaranja nove video-auditivne umetnosti. Otuda ovaj izvanredni zbornik o videosferi predstavlja sumu znanja o thničim i umetničkim mogućnostima, kao i društvenoj ulazi videa danas u savremenu svetu.

Tako smo posle značajnih zbornika Televizija danas (televizija i kultura, eksperiment) autra Vre Horvat – Pintarić, s početka, i Vere Eleonore Prohić o mediju televizije, s kraja sedamdesetih godina, sada krajem osamdesetih dobili i treću vrednu medijsku hrestomatiju, zaslugom autora Mihaila Ristića i angažmanom beogradskog izdavača medijske literature Studentskog izdavačkog centra i njegovog agilnog urednika Žarane Pačić.

Eksplozija videosfere u svetu, a i u nas, sredinom šezdesetih godina, predstavljala je svojevrsnu medijsku i estetsku revoluciju, otvarajući široko polje nove kreativnosti »pisana« elektronskom kamerom neograničenih izraznih mogućnosti, neograničenih pre svega, novom ekonomijom i demokratizacijom njene funkcionalnosti i praktičnosti.

Jedan od utemeljivača videa i njegovih umetničkih mogućnosti Nam June Paik iskazuje misao da »isto kao što je kolaž zamenio uljanu sliku tako će i katodna cev zameniti slikarsko platno«. I odišta, video nije samo instrument puke registracije stvarnosnih slika i pojava, već i kreativna naprava neslučenih mogućnosti već stilizovane likovnosti i estetike nove elektronske slike, čije su izražajne potencije praktično neograničene u video vreme /prostoru.

Nema te oblasti društvenog, naučnog i umetničkog života u kojoj video ne bi pronašao plodno tle svoje kreativne funkcije. Videosfera sintetičke globalne slike sveta, ona je posreduje prenoseći dogadaj na daljinu ili beležeci životnu prolaznost bez velikih proizvodnih uslovnosti. Kamera i oko beleže svet oko sebe, jednostavno, neposredno, za tren.

Stvaralaštvo videa, njegova kreativna i upotrebljiva funkcija u nas još uvek izmišlu teorijskom promišljanju, pa je i stoga Ristićeva Videosfera objavljena u pravi čas, tim pre što je to prvi naš zbornik koji predstavlja autentičan dopinos saznanjima o videu na prostoru jugoslovenske videosfere.

Autor je značajki priredio svoj zbornik *Videosfera* i podelio ga u tri tematske celine: *video, društvo, umetnost*. U prvom prodeutičkom delu tekstovi različitih autora objasnjavaju fenomen videa i njegovu tehničku i estetsku prirodu, dok je drugi deo posvećen ogledima o društvenoj uslovljenosti videa i najzad u trećem delu se objavljuju tekstovi koji zagovaraju ideju videa kao umetnosti i njegovu estetsku uslovljenošć.

U sažetom predgovoru Ristić ističe sintetičku prirodu videa i ukazuje na njegove mnogostrukne upotrebe vrednosti u životu tzv. *informacijskog društva*. Po autoru *video-revolucija* je širi proces na polju aktualne treće tehnološke revolucije, čija je uloga da pomoći video-rikordera, upravo video-kamerama, na video-tipeu, ostvaruju elektronsko beleženje prizora stvarnosti, ili samom tehnologijom da staraju elektronske slike nevidenih konceptualnih i likovnih otkrovenja. Upravo, u toj produktivnoj funkciji elektronskog pisanja, ili bolje reći elektronskog fotografisanja stvarno-

sti pokretnim i statičnim slikama, ali i fotografisanja nove elektronske sintetičke slike, stvara se bezkončano polje kreativnosti estetike videosfere.

Tekstovi nejednake estetičke vrednosti, čiji teorijski diskurs često ostaje na nivou puke informativnosti, čine idejnju sadržinu *Videosfere*. Pa, ipak, neki ogledi, kao što su *Videosfera* Gene Youngblooda, *Od televizije ka televizijama* (Makrotelevizija, megatelevizija, mezotelevizija mikrotelevizija) Rene Bergera, *Video: kadar drugi* Peter Bloche i John Howkinsa, zatim *Video-interakcija* Ron Blumera, *Primena videa Lorette Atienza, te Beleške o videu kao umetničkom mediju* Wulfa Herzogenratha, kao i tekst *Šta je video-umetnost i kako o njoj da razgovaramo*, Jonathana Pircea, *Novi narrativni video* Margaret Warwick i neki drugi tekstovi, dobro odabrani predstavljaju korisno estetičko štivo i referencijalne izvore, razumevanju estetike videosfere.

Za razvoj jugoslovenske estetike videa značajno je objavljanje tekstova naših autora Alek-

sandra Todorovića, Nenada Pušovskog, Mirčete Danilovića, Ješe Denegrija, Mihaila Ristića, Nuše i Šreća Dragana, Cedomira Vasića, Rašeodosijevića, Lazara Modraga Pashua, Miše Savića, mada su izostali neki vrsni znaci estetike videosfere, naročito onaj krug televizijskih estetičara okupljen oko ljubljanskog časopisa *Ekran*. Radovi naših autora razmatraju upotrebu videa od njegove tehničke prirode do umetničkih autora razmatraju videosfere, naročito u disciplinama likovnih umetnosti i muzici, posebno u video-spotu, kao najpopularnijem obliku video-stvaralaštva.

Najveću korist radoznaši, kao i stručni čitalac, imajući iščitavajući *Mali rječnik novih televizijskih tehnologija* Nenada Pušovskog, kao i praćenjem *Videochronologije* Mihaila Ristića, koji je i autor Bibliografije knjiga, publikacija, kataloga, časopisa i članaka koji objavljaju teme o videosferi. Posebno autor ovde referiše tekstove o videu i estetici televizije objavljene u časopismu *RTV - teorija i praksa* i u novosadskim *Poljima*. Šteta što ovde nisu

referisani izvornici vezani za *Oko* i *Odjek*, koji već tradicionalno posvećuju pažnju videosferi.

Problem objavljuvanja ovakvih zbornika je i teškoća da se usled ograničenja prostora, ali i timskog rada, objave svi relevantni izvorni tekstovi. Taj nedostatak, uz neminovnu ponavljanja, relevantni mogao izbjeći ni autor Ristić. Pa, ipak, Ristić je obavio pionirski angažman u prikupljanju i objavljuvanju grade o estetici videosfere, pa je tim veći njegov poduhvat, što se ovaj dragoceni zbornik izasao u kriznom trenutku našeg izdavaštva kao reprezentativna publikacija, vanredno likovno i grafički uredena, u impozantnom tiražu od 3000 (!) primeraka.

Objavljuvanje *Videosfere*, zbornika Mihaila Ristića, je značajno za širenje naše medijske kulture, ali i više od toga, ova korisna knjiga biće nezamenljiv priručnik svima onima koji će tragati za estetikom videosfere i pitanjem: *da li je video umetnost?* *za estetikom videosfere i pitanjem da li je video umetnost?*

XIX festival jugoslovenske poezije mladih u Titovom Vrbasu

predrio: saša radonjić

Raša Livada, predsednik žirija na XIX festivalu jugoslovenske poezije mladih u Titovom Vrbasu

Uve godine je bilo 470 pesnika u konkurenči, što znači da je živo trebalo da pročita preko hiljadu pesama. Međutim, čini mi se

Finalisti XIX festivala jugoslovenske peejzije mladih bili su: Bogdan Arnautović, Svetlana Arsić, Duško Babić, Bojan Bošković, Goran Brežički, Vladislava Vizi, Dragan Grbić, Zulja Daki, Vladimir Dimitrijević, Tomislav Domović, Renata Jambrešić, Miroslav Kirin, Marjan Lipičnik, Laura Marching, Kresimir Mitrović, Zvonimir Njaradi, Borče Panov, Ljupko Račić, Marijan Rupčić, Siniša Stanković, Dragica Stojanović, Basri Capriqi, Klara Csetvei.

da je u nekom presjeku nivo ponudenog materijala nešto niži nego prošle i prethodne godine. Što ne znači da su izabrani, pesnici finalisti, na nižem nivou od onih prošlogodišnjih. Reč je o jednom opštem utisku. Mene je htio zaprezentirati podatak da je u jednoj tako obimnoj produkciji apsolutno bila odsutna angažovanata poezija; politička, ali ne u onom plakatskom smislu već poezija koja pokušava da odrazi izvesno društveno stanje. U svim zemljama na svetu, kad postoji jedna ovakva kriza, to izaziva u poeziji nekakve konkretnе reakcije. Kod nas se to očigledno prelama na jedan drugi način. No, verovatno su to podaci za jednu neknjiževnu, sociološku studiju. Ova pak uža konkurenčija je odrazila samo jedno opšte stanje naše poezije. Prevladivali su pesnici sa ironičnom intencijom, potom pesnici izvesne refleksivne orientacije koji mnogo razmišljaju o polo-

žaju poezije i stvaroca. I naizad prisutna je i ta treća struja (uvek raznorodna) uopšteno rečeno »lirika« koja je imala najveće uspehe ali i padove. Mnogo banalnosti koja nije svesna sebe. I upravo ta struja je ovoga puta pobedila u svom najboljem vidu, kroz pesmu »Oda crvenom luku« Ljupka Račića, mada ta pesma ima i jednu ironijsku intenciju pa možda čak, u nekom drugom ili trećem planu, i umereni politički angaž-

man. Žiri je dakle bio u situaciji da odlučuje o predstavnicima ovih tokova. Struja kojoj pripada Tomislav Domović, poezija koja je sebe izložila uticaju savremenih medija, tehnologije, imala je ove godine čak pet predstavnika. Naročito, u kontekstu govora o ovoj poetskoj orijentaciji, moram da apostrofiram takozvani »petrinjski krug« u kome se nalaze Miroslav Kirin, Marijan Rupčić i u nešto manjoj meri Bogdan Arnautović. Očigledno da se Petrinja na jedan sasvim moderan način konstituiše u čudan pesnički centar.

Renata Jambrešić (dobjinica druge na-

Žiri u sastavu: Raša Livada (predsednik), Stevan Tontić, Katica Culakova, Agim Vince, Ivo Svetina, Budimir Dubak, Judita Salgo, Jagoda Zamoda i Blagoje Baković dodjelio je treću nagradu Tomislavu Domoviću za pjesmu »Što je sigurno nije sigurno«, drugu nagradu Renati Jambrešić za pjesmu »Otkriće« i prvu nagradu Ljupku Račiću iz Banja Luke za pjesmu »Oda crvenom luku«.

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

uredju: silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, i miroljub radojković ★ glavni i odgovorni urednik fraja petrinović ★ tehnički i likovni urednik cvetan dimovski ★ sekretar redakcije radmila gikić ★ lektor mirjana stefanović ★ članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja durić, biljana cvjetković, rada čupić, dušan radak, boško ivkov, dušan mihailević, dušan patić, danica grubać, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović lotina, vladimir kopić, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) ★ izdaje nišro „dnevnik“, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 ★ direktor nišro „dnevnik“ jojan smederevac ★ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omiljene vojvodine ★ časopis finansira sif kulture vojvodine ★ rukopise slati na adresu: redakcija „polja“, novi sad, poštanski fab 190, ūro račun 65700-603-6324 nišro „dnevnik“ ouor „redakcija dnevnika“, sa naznakom za „polja“ (godišnja preplata 2500 dinara, za inostranstvo dvostruko) ★ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ★ tiraž 2.000 primeraka